

Оригинални научни рад
УДК: 811.163.41'255.4=161.1
821.163.41.09-1 ПЕТРОВИЋ ЊЕГОШ П. II
DOI: 10.5937/zrffp54-54364

ПРЕВОДИЛАЧКИ ПОСТУПАК ОЛЕГА МРАМОРНОВА У ЛУЧИ МИКРОКОЗМА: ИНВЕРЗИЈА И ТРАНСФОРМАЦИЈА

Јелена Р. БАЈОВИЋ¹

Сузана Б. СТОЈКОВИЋ²

Универзитет у Приштини са привременим седиштем у Косовској Митровици
Филозофски факултет
Катедра за руски језик и књижевност
Косовска Митровица (Србија)

¹ jelena.bajovic@pr.ac.rs; <https://orcid.org/0009-0009-4332-3284>

² suzana.stojkovic@pr.ac.rs; <https://orcid.org/0000-0002-2560-2476>

Примљен: 24. 6. 2024.
Прихваћен: 2. 12. 2024.

ПРЕВОДИЛАЧКИ ПОСТУПАК ОЛЕГА МРАМОРНОВА У ЛУЧИ МИКРОКОЗМА: ИНВЕРЗИЈА И ТРАНСФОРМАЦИЈА³

Кључне речи:
Петар II
Петровић-Његош;
спев *Луча*
микрокозма;
транслатологија;
преводачки
поступак;
инверзија;
трансформација.

Сажетак. У овом раду анализирају се преводачки поступци које користи Олег Мраморнов у преводу на руски језик свева *Луча микрокозма* Петра II Петровића-Његоша. Српски језик је задржао многе архаичне елементе у свом фонетском и граматичком систему, док је руски претрпео велике измене током историјског развоја. Преводац као средство приближавања Његошевом оригиналу користи различите поступке карактеристичне за руску поезију, укључујући инверзију и трансформацију редоследа стихова.

³ Ово истраживање подржало је Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије (Уговор бр. 451-03-66/2024-03/200184).

Увод

Спев великог српског песника Петра II Петровића-Његоша *Луча микрокозма* преведен је на руски језик два пута и то тек у другој деценији XXI века. Превод Олега Мраморнова објављен је 2016. године, а други превод, који је настајао отприлике у исто време, публикован је други пут, као двојезично издање, 2017. године, и он је анализиран у монографији *Архаизација као њреводи-лачки њосѡуѡк* (*Луча микрокозма у ѡреводу Иље Числова*) (Бајовић, 2024).

Песник и преводилац Олег Мраморнов овако образлаже свој преводилачки приступ: «Лакуна обѡяснима трудностѡма перевода. Язык произведений религиозной живописи, архитектуры, музыки универсален, и рублевская 'Троица', церковь Покрова-на-Нерли или баховская fuga могут быть воспринимаемы всеми без исключения. Не то с литературным творением – его восприятие ограничено языком оригинала. Перевод с языка на язык возможен (иногда перевод поэтического произведения складывается годами), но с этим связаны и неизбежные языковые изменения» (ЛМ М, стр. 157).

Олег Мраморнов је одличан познавалац српске историје и културе, о чему најбоље сведочи комплексан приступ преводу намењен неприпремљеном руском читаоцу. Осим самог превода спева, књига садржи детаљне (углавном) историјске коментаре догађаја непознатих широј руској читалачкој публици и историјских личности које Његош помиње и преводиочево виђење Његоша, српства и најпознатије српске хришћанске поеме. Олег Мраморнов даље даје превод *Изѡубљеноѡ раѡа* владике Николаја Велимировића. Посебно наводи основне етапе живота и стваралачког пута Петра II Петровића-Његоша и владичин тестамент.

Дакле, књига представља сажет курс најважнијих елемената српског хришћанства за непросвећеног руског читаоца који жели да схвати дубинску везу између два православна словенска народа – Руса и Срба. Овде бисмо додали да је наведено још актуелније лета господњег 2024. и да се та веза услед историјских околности још више продубљује и осмишљава.

Инверзија и трансформација као преводилачки постојање

С обзиром на богатство истраживаног материјала и чињеницу да два преводаца Његошевог спева имају потпуно различит транслатолошки приступ, у овом раду ће бити размотрени појединачни илустративни примери преводилачке стратегије Олега Мраморнова и само фрагментарно упоређени са другим преводом на руски језик.

Већ у првој строфи Пролога преводилац показује свој уметничко-преводилачки поступак, занимљив трансформацијом у односу на Његошев оригинал: док наш велики песник користи именицу *човјек* у првом и трећем стиху издвојеног сегмента, Мраморнов је у првом замењује множинском именицом *люди*, у другом пак користи именицу *человек* за превод Његошеве заменице *он*, док је у трећем стиху елидира, дакле користи нулти превод или *опущение*. То је, наравно, посебно уочљиво визуелно. Наводимо стихове и превод на руски:

*Човјек⁴ изінаї за врайїа чудесїва –
он сам содом чудо сочињава.*

Човјек бачен на дурну дрежину [...] (ЛМ, 5–7)⁵

*За врата чудес людей изгнали –
человек себя считает чудом;
выброшен на бурный берег жизни [...] (ЛМ М, стр. 6)*

Такође, већ у првим стиховима Пролога уочава се и типолошка карактеристика преводилачког приступа Олега Мраморнова посведочена у целом спеву – употреба народског суфикса *-ве* на месту књижевног *-ие* код именица, уобличена из силабичких разлога: *зыбким будет сон, вспоминанья / оборвутся вдруг на самом главном, / скроются из поля его зренья* (ЛМ М, стр. 6); *в знак таинственного наказанья, / то ли утешенье здесь находит, / и земля ему блаженство дарит? / Это самая большая тайна, / вечное людей недоуменье* (ЛМ М, стр. 8); *да исторгнешь слово посрамленья* (ЛМ М, стр. 20); *Ужас весь внезапного паденья* (ЛМ М, стр. 24); *из-за пагубного преступленья* (ЛМ М, стр. 24); *совершается зачатье мира* (ЛМ М, стр. 25); *и повсюду вижу только / царство неподвижного великолепя* (ЛМ М, стр. 28); *Встань же, общего Творца созданье [...] (ЛМ М, стр. 30); Духа благосклонное вниманье / в умиленье смертного приводит* (ЛМ М, стр. 30); *где витала до грехопаденья* (ЛМ М, стр. 31); *Так вот пчелы вьются над соцветьем* (ЛМ М, стр. 36); *вечной молодости воплощенье, / утренней зари отображенье* (ЛМ М, стр. 37);

⁴ Подвлачења су ауторска – Ј. Б. / С. С.

⁵ Приликом цитирања стихова из Његошевог спева на српском језику у парентезама ће бити навођени редни бројеви стихова.

заклученья срок ему не вышел (ЛМ М, стр. 43); по *владеньям* вечног Владыки (ЛМ М, стр. 45), итд., посведочено у мноштву примера у целом спеву.

Репрезентативни су следећи примери где је народски суфикс *-ье* употребљен у три суседна стиха у финалној позицији:

*Расскажи, бессмертное созданье,
про твое внезапное падение
и во времени твое плененье [...]* (ЛМ М, стр. 24)

*переливам этого лученья
никакие наши представленья
соответствовать не в состоянье [...]* (ЛМ М, стр. 50)

Овде ћемо посебно обратити пажњу на пример посведочен у последњем наведеном стиху, јер се према граматичкој норми може употребити само облик *в состоянии*, па се преводилачко решење доживљава као мелодичан дијалектизам или окационализам.

Исто тако, у следећим стиховима преводилац два пута користи народски суфикс *-ье* у финалној, а у средишњем стиху у иницијалној позицији:

*Дочь небес услышала моление,
направление тут же изменила
по путем великим мирозданья [...]* (ЛМ М, стр. 29)

Преводилац Олег Мраморнов уобличио је превод превасходно на савремени руски језик с малим бројем архаичних елемената, међутим, користи лексику карактеристичну за високе језичке стилове и тиме доприноси поетизацији. У преводу је посведочен велики број речи које имају стилску ознаку *узвишено*. Најрепрезентативније примере навешћемо даље у тексту.

Наведени приступ посведочен је већ на првим страницама превода: *внутренним своим проникнуть взором* (ЛМ М, стр. 8) (на месту уобичајеног и стилски неутралнијег *взглядом*); *мать природу смело вопрошает* (ЛМ М, стр. 8) (на месту уобичајеног и стилски неутралнијег *спрашивает*, који у овом случају користи други преводилац на руски језик Иља Числов (ЛМ Ч, стр. 69)). Речник у ова два случаја не наводи стилске ознаке – дакле, речи се могу сматрати стилски неутралнима, међутим, језичко осећање нам говори које би се лексеме могле сматрати уобичајенима (РПЈ I, 1981, стр. 169, 211).

Размотрићемо следећу трансформацију. Као преводилачко решење за Његошев стих: *тїрай жалостїи нѧ дїушу остїаве* (ЛМ, 18), Иља Числов не одступа од оригинала: *сожаленья в душе след оставит* (ЛМ Ч, стр. 67) (користи инверзију уобичајену за руски стих), док се Олег Мраморнов одлучује за: *а на сердце горечь остається* (ЛМ М, стр. 6). Наведено се и преводилачки и концептуално свакако може сматрати прихватљивим, нарочито за представнике православног хришћанства где су *душа* и *срце* у човековој свести значајно повезани.

Даље наводимо још једно интересантно преводилачко решење Олега Мраморнова. У преводу Његошевог стиха: *Колико сам, и колико љуџӣа* (ЛМ, 51) Иља Числов се поново држи оригиналног текста: *Сколько раз я, сколько [крат], бывало* (ЛМ Ч, стр. 71), док Олег Мраморнов уводи двоструко наглашавање поткрепљено редупликацијом везника *и*: *Раз за разом, и опять, и снова* (ЛМ М, стр. 10).

У преводу наредних Његошевих стихова посведочена су промишљена лексичка решења код оба преводиоца и стандардна трансформација стихова код Олега Мраморнова. Дакле, за превод двостиха: *жеља му је сѣрасѣӣӣ ужаснӣјех / љобудий̄ӣель, руковођа сл'јей̄ӣ* (ЛМ, 86–87), Иља Числов минимално одступа од оригинала: *а желанье – всех страстей ужасных / возбуждатель, путевождь незрячий* (ЛМ Ч, стр. 73) и за превод Његошевог русизма *љобудий̄ӣель* уводи окационализам *путевождь* уобличен према моделу уобичајене и посведочене у речницима именице *путеводитель* (РРЈ III, 1983, стр. 564), дакле, лексеме стандардног лексичког фонда руског језика. Олег Мраморнов даје одлично преводилачко решење за наведену именицу – лексему *поводырь* 'онај ко некога води, (обично слепца)' (РРЈ III, 1983, стр. 160–161), блиску по значењу. Међутим, трансформише редослед стихова, па у преводу прво следи 87, а након њега 86. стих: *поводырь ослепший его водит, / гибельные страсти им владеют* (ЛМ М, стр. 13).

Трансформацијом се, такође, може сматрати превод претходног двостиха: *воље му је дснѡв љоложена / на крилима нейѡсѣојанѡсѣӣӣ* (ЛМ, 84–85), у којем Олег Мраморнов уобличује синтагму *крылья воли*, која није посведочена код Његоша: *только вот у крыльев его воли / кто-то сухожилия подрезал* (ЛМ М, стр. 13).

Упечатљив је превод и наредних Његошевих стихова:

*нема дана који ми желимо
нӣӣ блаженсѣӣва за којим чезнемо.* (ЛМ, 106–107)

Олег Мраморнов је унеколико преиначио ова два стиха: у његовом преводу они почињу упитним заменичким прилогом *где* и завршавају се знаком питања – и тиме је остварен потпуни преображај Његошевог оригинала. Смисао остаје у контурама, дакле – преводилачко решење јесте креативно, али и веома специфично:

*Где же ты, людское наше счастье?
Где оно, желанное блаженство?* (ЛМ М, стр. 14)

Необична трансформација посведочена је и у преводу следећих стихова:

*Поведе ме мало љдн̄а̄ӣрӣјед.
„Гледај”, каже, „н̄а̄ лӣјев̄у сѣрану*

їе шар види онај їдїолем'її
їе їружїје црнокраке луже [...] (ЛМ, 481–484)

Чуть вперед меня он пододвинул,
указал на то, что было слева.
«Видишь ли вон этот шар пустынный,
что окутан плотно черным дымом [...] (ЛМ М, стр. 38)

А необично и неубичајено је то што преводилац сегмент текста *на лијеву сїрану* издваја ван управног говора; код Његоша управни говор почиње у другом, а код Мраморнова у трећем стиху одломка.

Преводилац користи инверзију као средство поетизације и делимичне архаизације текста, тј. стилског приближавања Његошевом оригиналу, у целом низу стихова:

ми смо искра у смрїну їрашину (ЛМ, 139)
в смертном прахе спрятанная искра (ЛМ М, стр. 15)

Наводили смо да је у одређеним случајевима уз инверзију посведочена и трансформација редоследа стихова:

Свемоїуїсїво [с] свейїом їїдї'нїом шайїи
само души їламена їоеїе. (ЛМ, 169–170)

Только пламенной душе поэта
всемогущества открыта тайна. (ЛМ М, стр. 18)

Инверзија као средство поетизације и стилског приближавања оригиналу посведочена је и у преводу наредног сегмента текста. Такође, преводилац уводи облике заменица *ты* и *твой* (наравно, пише их великим словом пошто се односе на Бога Оца), на местима где су код Његоша елидирани или се подразумевају:

Гоїово је смрзнуїї їобожношїу –
носи завјейї на олийар Вишњеїа.
На њ се буре с јарошїу їїшїїаїї –
ћерају їа їамо и овамо
мучећи їа [с] сїрївїом їоїїдије
док їа даце у дездну кийећу.
Бої удио їїу бесїуїїну силу
која їївоје їоїїре законе,
која їуни мрїкїом ї ужїасом
наш ориздїнїї и нашу судбину! (ЛМ, 221–230)

верный Тебе раб готов на муки,
он завет Твой высший исполняет:

*спорит в море с яростною бурей,
что бросается в него волнами,
страхом гибели его пугает,
хочет потопить в кипучей бездне.
Поразил, Господь, Ты злую силу,
не принявшию Твои законы,
ужасом наполнившию мрачным
горизонт наш и судьбину нашу!* (ЛМ М, стр. 23)

Олег Мраморнов је веома поетичан превод уобличио у следећим стиховима:

*дà ħē ÿrāvдē име свейковайи
са мрачноићу засуџи мирови
како шио се на небу свейкује.* (ЛМ, 708–710)

*да святитса всюду имя правды,
да от мрака будет мир избавлен,
да пребудет небо светозарным.* (ЛМ М, стр. 52)

Наведени превод читаоца асоцира на молитву *Оче наш*, познату сваком православном хришћанину, која у руској литургици на црквенославенском звучи: *Да святитса имя Твое, да приидет Царствие Твое, да будет воля Твоя.* У српском језику је у молитви, наравно, такође посведочена конструкција *да* + глагол. О систему глаголских облика у староруском у поређењу са савременим српским и руским језиком видети монографију Вишње Вишњевац (2022).

Одлика уметничко-преводачког стила Олега Мраморнова јесте трансформација редоследа стихова – у више случајева је посведочено да у руском преводу најпре следи Његошев други, а након тога претходни стих. Међутим, наредни пример се издваја јер у овом случају, упркос томе што при превођењу није уобичајено мењати оригиналну песничку замисао, *ѡарѡар* из првог стиха претвара се у *ад*, а *ад* из наредног у *ѡарѡар*:

*до врайӣ сам изника Тарѡара,
Ад на мене са ѿроклѡсѡвом риче [...]* (ЛМ, 186–187)

*Я спустился к самым вратам ада,
тартар вышел на меня с проклятьем [...]* (ЛМ М, стр. 20)

Исти приступ преводилац користи и у преводу следећег Његошевог стиха: *Тартар им је наказа малѣн̄!* (ЛМ, 200), *ад им будет малым наказаньем!* (ЛМ М, стр. 20). То, наравно, може бити учињено из веролошких разлога (један је слог мање), али необично свакако јесте.

Олег Мраморнов у наредном сегменту даје више преводилачких решења која доприносе поетизацији, стога се и наводи шири контекст. За

превод Његошеве именице *ад* у оба случаја користи синоним *тартар* (из силабичких разлога, рекли бисмо); у преводу 591. стиха уводи име *Сатана*, које је елидирано, тј. код Његоша се само подразумева; у три случаја употребљава народски суфикс *-ње* на месту књижевног *-ије*; у претпоследњем ретку издвојеног сегмента укључује архаичан придев *предивный* карактеристичан за високе језичке стилове; великим словом наводи сву лексику која се односи на Господа Бога:

*Мрачни владац Ада несийџоџа
и зайџочник из Раја љроџнани
да су моџли, десамрџни дуси,
џвоџа џлана џосџиџ величесџво,
Ада име дџ вџечно осџјало
ниџџожноџџу нџџемџм засуџо –
смрџи дџ на џрод џеџов очџјала,
не дџ Адам своје леџионе
у окове смрџине оковао
и на жџрџџву себе џреда с џима
ужасима – смрџиним насџеднима.
Вџџџ јеси џџворче и џосџоди
и чудна су џџворенија џџвоја –
величесџву џџвومه краја нџџмџ! (ЛМ, 587–600)*

*Тартара голодногo владелец
в нем и закључен – из рая изгнан,
чтобџ духам света можно было
плана Твоего постичџ величџе;
тартар Сатане навеки отдан,
он его небытием засџпан,
на его могиле смџрџь нџчует;
если бџ Адама не сковали
цепи смџрти, если б не предалисџ
вместе с ним мџ в пагубную жертву
смџртности ужасному наследџю!..
Прав всегда Тџ, Господи и Творче,
И предивны Твои творенџя,
И величџе конца не знает! (ЛМ М, стр. 45–46)*

Поетска инверзија, карактеристична за руски језик, посведочена је у преводу наредних стихова (у финалној позицији превода 716. стиха је придев, док је код Његоша анализирана реч у иницијалној позицији):

*џз џџџ дџју чџџџири фонџџана
са живџоџџу џламџџеџџџџ лџчџ
(џџбелџ се џџхови сџџудџи*

*у њравилном њодижу размјеру
у оиширну небодрица сферу [...] (ЛМ, 714–718)*

*а из них четьре бьют фонтана
пламенными струями живыми;
Небодержца сфера необъятна,
на столбах подвешена огромных,
одинаковых по их размерам. (ЛМ М, стр. 53)*

Транслатолошки је, такође, веома репрезентативан следећи пример, у којем преводилац трансформише и редослед стихова (математички би то било: 1–2–3–4 : 2–3–1–4) и саме стихове, па можемо констатовати да је код Његоша *воздушни* – океан, а код Мраморнова су *воздушные* – четири границе:

*онда њи се у њравилне дуге
свиј'ју сфером неба блаженоја,
на четири небесне њранице
у воздушни океан њадају. (ЛМ, 721–724)*

*купол неба, голубую сферу,
по воздушным четьрем границам,
подпирают правильные дуги,
утопающие в океане. (ЛМ М, стр. 53)*

Веома интересантно транслатолошко решење видимо у следећим стиховима, у којима је оригинални трећи стих издвојеног сегмента у преводу први. Математички би то изгледало овако: 1–2–3 : 3–1–2:

*Велики је наш сѡан заузео
на слѡдосѡнѡј води бесмрѡија
четириѡдесѡи хиљада мѡсѡовѡ. (ЛМ, 753–755)*

*сорок тысяч арок как возносят
наше превеликое становье
над водами сладкими бессмертья [...] (ЛМ М, стр. 56)*

Овде ћемо као илустрацију уметничко-преводилачког стила Олега Мраморнова прокоментарисати превод наредног одломка, највише с гледишта лексичког приступа превођењу (притом ћемо напоменути да је у овим стиховима такође извршена инверзија и трансформација редоследа стихова):

*Крилаѡоме ѡгодно облаку
кад ѡа ѡледаш с високѡ ѡланине
ушикана ѡихијем зефиром
кад се сѡушѡи у цвијѡйна ѡља
на велике и дијеле масе
да зефирна ѡдѡморѡ крила*

*на коврима цвијејѣна ѣрољеѣна –
вид ѣподобни бесмрѣјној вѣдинсѣива
ѣредсѣиваѣаху оѣширни сѣанови
на ѣољима блажене радосѣи. (ЛМ, 771–780)*

Приметили смо да Олег Мраморнов у *Лучи микрокозма* за превод Његошеве именице *зефир* никада не користи исту именицу у руском (у овом сегменту су посведочени именица и придев с наведеним кореном), већ даје друга преводачка решења.

Лексички наведени одломак садржи више занимљивости: у првом ретку преводаца користи именицу *воскрильѣа* у дативу множине. Наведена именица није забележена у нама доступним речницима, међутим, варијанту са суфиксом *-иѣ* – *воскрилиѣа* наводе интернет извори у значењу: 1. 'пољы, края одежды'; 2. 'кисточки на краях одежды, напоминающие о заповедях', илустровано примером из Библије. Даље, преводаца уводи две лексеме са кореном *кип-*: придев *белокипенное* (такође посведочен само у интернет изворима) и именицу *кипы*, које нису посведочене ни код Његоша, ни код другог преводиоца на руски.

Такође, занимљиво је да Олег Мраморнов наведено десетостишје почиње генитивом множине именице *облако*, а њиме га и завршава:

*Так, воскрильѣам облаков подобно,
если смотрим мы на них с вершины,
овеваемой тихонько ветром,
на цветочное спускалось поле
это белокипенное войско,
чтобы его крылья отдохнули;
зрелище становий этих белых
воинов, воюющих за правду,
на полях их радости блаженной
кипы облаков напоминало. (ЛМ М, стр. 57)*

Преводачку трансформацију у погледу редоследа стихова, Олег Мраморнов користи и у преводу следећих стихова (математички би могла бити представљена 1–2–3–4–5 : 1–5–2–3–4):

*Дивни шайѣор дѣеше ѣрѣѣишѣирнѣ
са високим својим иде[j]ама
вјѣишѣиѣ рука ѣтворѣа украсила
са блисѣанѣем сваке сѣруке дојѣ
ѣѣрајѣиѣх на зрачном ѣрѣзрѣку. (ЛМ, 791–795)*

*Тот шатер просторный был чудесным,
был рукой Творца искусно создан,
светоструйным полон был блистаньем*

*и игрой лучистою просветов,
в нем роились высшие идеи.* (ЛМ М, стр. 58)

Инверзија је посведочена и у преводу наредних стихова:

*„Хранишь ли, светлый проводник,
на равнине нейрепедна неба
коме лику, коме легиону
принадлежишь светийих жителей?”* (ЛМ, 737–740)

*«Светозарный проводник, хранитель
на равнине неба неоглядной,
а к какому легиону, чину
ангельскому сам принадлежишь ты?»* (ЛМ М, стр. 55)

Занимљиво је да лексеме које се код Његоша налазе у иницијалној позицији (први и четврти стих анализираниг одломка), Олег Мраморнов у преводу даје у финалној позицији, док Његошеве именице из финалне позиције (други и трећи стих), преводилац наводи у медијалној позицији.

Иља Числов, други преводилац *Луче микрокосма* на руски језик, значајно мање користи инверзију као средство поетизације у преводу, док трансформација редоследа стихова код њега није уочена.

Преводилац изузетно често употребљава именицу *Творец* и облик вокатива *Творче* за превод лексике која се односи на Бога Оца (може се рећи да му је то један од омиљених преводних еквивалената). Притом, Олег Мраморнов као и Иља Числов наведену лексику пише великим словом. Овде наводимо најрепрезентативније примере с обликом вокатива *Творче*:

*Кто Тебя помыслить в силах, Творче!
Кто могущество Твое представит!* (ЛМ М, стр. 45)

*Пресвятой и милостивый Творче,
слабую услышь молитву нашу
ко прелюбности души Господней!* (ЛМ М, стр. 79)

Навођено је да преводилац користи велико слово и у заменицама и именицама које се односе на Свевишњег.

Трансформације које користи преводилац на руски језик анализирани су у комплементарном раду на који ћемо се позвати (Бајовић, 2023, стр. 227–239).

Поседно се издваја употреба облика *Творче* у преводу хендиадиса *творче и господи*, „друга компонента хендиадиса је не само лексичко-семантички него и морфолошки црквенославенизам (наставак *-и* уместо *-е* у вокативу). Употреба ових двеју именица у саставу фразеологизма потврђује да су обе апелативи, а не властите именице, не само по своме пореклу, и да их треба

писати с малим почетним словом” (Маројевић, 2016б, стр. 127, према: Бајовић, 2023, стр. 233):

*Вѣльї јеси ѿворче и іосїоди
и чудна су ѿворенија ѿвоја –
величестїву ѿвоме краја неј’ма!* (ЛМ, 598–600)

Олег Мраморнов се у преводу на руски језик, према језичком осећању (а не норми!), одлучује за велико почетно слово, као и велико *Ты* приликом обраћања Господу. Такође, преводилац користи инверзију (према језичком осећању, *Господи* ће бити на првом месту), и наведени архаичан облик вокатива *Творче*, који није уобичајен за руске текстове (рекли смо да је црквенославенизам и да се среће у молитвама, рецимо, „Господи Боже наш, Творче неба и земли”) (Бајовић, 2023, стр. 233):

*Прав всегда Ты, Господи и Творче,
и предивны все Твои творенья,
и величие конца не знает!* (ЛМ М, стр. 46)

Такође, веома је необичан превод 1124. стиха из наредног одломка, јер Олег Мраморнов не само да уводи заменицу *я* која није посведочена код Његоша већ цео стих наглашава обликом присвојне заменице *мой* у инструменталу јединице и придевом *божий*, који, такође, није посведочен код нашег песника:

*мене ли се сїици Chesївовайїи
којино сам моућїјем словом [...]* (ЛМ, 1123–1124)

*разве след ему Меня стьдїться!
Я могучим Моим Божьим словом [...]* (ЛМ М, стр. 76)

Визуелно се постиже снажан ефекат – у односу на Његошев оригинал уметнуте су три речи које се односе на Бога Оца и пишу се великим словом. Нагласили смо да то није према савременом руском правопису, али јесте према савременом узусу.

У комплементарном раду разматран је фразеолошки жанр хендиадис посведочен у Његошевем спеву и руским преводима. Издвојени су наредни стихови са хендиадисом *їуїе* и *жалосїи*:

*У чој’ка је један храм воздвїнуїи,
зла обїишељ їуїе и жалосїи:
сваки смрїни на Земљи рођени
овом мрачном обїишељу влада [...]* (ЛМ, 111–114)

У раду је наведено да Олег Мраморнов врши потпуну трансформацију редоследа стихова (из тог разлога и наводимо шири контекст), па они гласе:

*Каждый смертный, на земле рожденный,
собственной обителью владеет –
храмом человеческого сердца,
здесь, под сводом жалобы и грусти [...]* (ЛМ М, стр. 14)

Дакле, у преводу прво налазимо каснији двостих (113. и 114), а затим онај којим Његош почиње целину (111. и 112). *Тује и жалосїи* је преведено дословно, у руском језику је логичнија инверзија – *жалобы и грусти*. Тачније, пошто је стилски желео да избегне две именице које се у генитиву једине завршавају на *-ти*, Олег Мраморнов се одлучује за именицу *жалоба*, у руским речницима у првом значењу семантизовану као 'израз незадовољства, туге, јадиковање због неприлика, бола итд.' (РРЈ I, 1981, стр. 470), 'изражавање незадовољства нечим, туговање због нечега' (РСРКЈ, 1955, стр. 18). У речнику под редакцијом Ушакова у одредници је прецизирано да је незадовољство изражено речима (Ушаков, 1935, стубац 843–844). Дакле, преводилац задржава реч истог корена, међутим, мења се семантика јер Његошева лексема *жалосїи* не садржи значење исказивања незадовољства нечим (Бајовић, 2023, стр. 230). Математички би однос редоследа стихова у оригиналу и преводу могао бити представљен на следећи начин: 1–2–3–4 : 3–4–1–2.

У комплементарном раду смо се посебно осврнули на Мраморновљев превод следећег дела текста:

*од вјечноїа оної несреїињика
и злијех му у зло ѿмомїињикѧ
їиѧ сѧ на їраї дошли ѿїибије [...]* (ЛМ, 1185–1187)

Аутор поново трансформише редослед стихова (па у преводу иде прво Његошев 1186, затим 1185. стих!) и даје имена из претходног дела пева. Дакле, директно се, према тексту претходне две строфе, називају имена: уместо *ѿмомїињик* – Адам, уместо *несреїињик* – Сатана. Изостављен је придев *вечни*, који нам се чини изузетно важним, одређујућим. Успешним преносом на руски језик може се сматрати израз *зла пособник* употребљен за превод Његошевог хендиадиса *злијех у зло* (Бајовић, 2023, стр. 235). Стога се укупан превод ова три стиха у најмању руку може сматрати необичним, јер они гласе:

*зла пособника, Адама, броситъ
Сатану и все его затеи,
на порог погибели вступил он [...]* (ЛМ М, стр. 79)

Дакле, наведени стихови су двоструко занимљиви јер преводилац врши двоструку трансформацију – и редоследа стихова, и самих стихова.

Закључак

Луча микрокозма Петра II Петровића-Његоша је филозофско-религијски спев који обилује црквенославенизмима, русизмима и руским језичким конструкцијама, што преводиоцима значајно семантички олакшава превод на руски језик у већини случајева, нарочито у поређењу са друга два спева нашег песника, *Горским вијенцем* и *Шћејаном Малим*, у којима је тешко пренети на руски језик, задржавши одлике језика и стила оригинала, све богатство Његошевог језика средине XIX века протканог народним изразима, турцизмима и специфичним реалијама.

Олег Мраморнов приступа преводу у слободнијем стилу песника и не држи се увек оригинала, користи трансформацију стихова и редоследа стихова, лексике, игру речи. Посебно бисмо издвојили промену редоследа стихова, поступак који је у раду вишеструко илустрован примерима из спева. Такође, важна одлика Мраморновљевог поетског стила је употреба инверзије, карактеристичне за руску (преводну) поезију.

Све наведено може се назвати преводачким стратегијама Олега Мраморнова јер преводилац доследно спроводи наведене поступке у целом спеву *Луча микрокозма* на руском језику.

Извори

- ЛМ М: Петровић Његош, П. II. (2016). *Луч микрокозма*. Поэма в переводе Олега Мраморнова. Москва: Спасское дело.
- ЛМ Ч: Петровић Његош, П. II. (2017). *Луч микрокозма* (превод с сербског И. Числов). У: П. II Петровић Његош, *Луча микрокозма* (прир. Р. Маројевић) – *Луч микрокозма* (перев. И. Числов). Беране–Никшић–Београд: Епархија будимљанско-никшићка – Књижевно друштво „Његош” – „Штампар Макарије”.
- ЛМ: Петровић Његош, П. II. (2018). *Луча микрокозма*. У: П. II Петровић Његош (прир. Р. Маројевић), *Луча микрокозма. Горски вијенац, Шћејан Мали*. Никшић–Београд: Будимљанско-никшићка епархија – Друштво за неговање Његошевог дела.

Литература

- Бајовић, Ј. (2023). Хендиадис као фразеолошки жанр у Лучи микрокозма и руским преводима. *Српски језик: сџудије српске и словенске*, XXVIII, 227–239. <https://doi.org/10.18485/sj.2023.28.1.12>
- Бајовић, Ј. (2024). *Архаизација као преводачки њосџујак* (Луча микрокозма у преводу Иље Числова). Косовска Митровица – Београд: Филозофски факултет – Чигоја штампа.

Вишњевац, В. (2022). *Сисџем џлајолских облика у сџароруском у џоређењу са савременим срџским и руским језиком*. Београд: Чигоја штампа.

РРЈ I (1981). *Словарь русского языка в четырех томах*, т. I. Москва: Русский язык.

РРЈ III (1983). *Словарь русского языка в четырех томах*, т. III. Москва: Русский язык.

РСРКЈ (1955). *Словарь современного русского литературного языка*, т. 4. Москва–Ленинград: Издательство Академии Наук СССР.

Ушаков, Д. Н. (ред.). (1935). *Толковый словарь русского языка*, т. I. Москва: Государственный институт «Советская энциклопедия».

Елена Р. БАЈОВИЋ

Сузана Б. СТОЈКОВИЋ

Приштинскиј универзитет с временним местонахождением в г. Косовска-Митровица
Филозофскиј факултет

Кафедра русског језика и литературе

Косовска-Митровица (Србија)

Переводческие приемы Олега Мраморнова в поэме «Луч микрокосма»: инверсия и трансформация

Резюме

В настоящей работе анализируются переводческие приемы, которые использует Олег Мраморнов в переводе на русский язык поэмы Петра II Петровича-Негоша «Луч микрокосма». Сербский язык сохранил многие архаичные элементы в своей фонетической и грамматической системах, русский же язык претерпел существенные изменения в историческом развитии. Переводчик на русский язык О. Мраморнов употребляет инверсию и трансформацию как средства языкового и стилистического приближения к оригиналу.

Ключевые слова: Петр Негош; поэма «Луч микрокосма»; инверсия; трансформация; переводческие приемы.

Овај чланак је објављен и дистрибуира се под лиценцом *Creative Commons ауџорсџиво-некомерџијално 4.0 међународна* (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

This paper is published and distributed under the terms and conditions of the *Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International* license (CC BY-NC 4.0 | <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).